

Mariusz Kowalski

Recenzje trzech Litewskich podręczników do geografii

Recenzja 1:

Elena Valačienė, Darius Česnavičius, 2008, Lietuva, Europa, Pasaulis. Geografija 10, Šviesa, Kanasa, 2008.

Recenzowany podręcznik liczy 184 strony i składa się z sześciu podstawowych rozdziałów: Gospodarka świata i Litwy (s. 4-18), Bogactwa naturalne świata i Litwy (s. 19-38), Przemysł (s. 39-78), Gospodarka bioprodukcyjna (s. 79-109), Usługi (s. 110-137), Regiony i państwa (s.138-182).

Książka w poprawny sposób prezentuje problemy geografii społeczno-gospodarczej świata oraz miejsca, jakie zajmuje w nim Litwa. Proporcje pomiędzy tekstem a ilustracjami są właściwe. Zdjęcia zamieszczone w podręczniku zostały dobrane w odpowiedni sposób, czasami wydają się jednak mało czytelne z powodu dużego pomniejszenia. Tabele, wykresy i diagramy są natomiast zbyt duże, choć dzięki temu czytelne.

Mapy opracowane zostały bardzo prosto, co czasami jest ich zaletą, w większości przypadków jednak wadą. Jako przykład można podać mapę rozmieszczenia stepów czarnoziemnych (s. 81), gdzie zastosowano złą kolorystykę oraz być może zabrakło granic państw (analogicznie do strony wcześniej, – 80) co mogłoby ułatwić ustalenie położenia omawianych obszarów. Mapa na stronie 32 drugiej jest szczególnie kuriozalna. Właściwe kontury zachowują tu jedynie granice Litwy, podczas gdy granice innych państw są znacznie zniekształcone. Sprawia to m.in. wrażenie, że Finlandia ma granice sprzed 1939 roku, a do Litwy należy północno-wschodnia część dzisiejszej Polski. Mapa źle również prezentuje opisywane zjawisko (tzn. rozmieszczenie elektrowni wiatrowych). Na wybrzeżu Polski nie ma ich aż tak dużo. Nie dopracowana jest również mapa na stronie 119 prezentująca połączenia pomiędzy najważniejszymi portami lotniczymi. Frankfurt nad Menem zaznaczony jest na obszarze Polski, a trasy nad lotnicze nad Indonezją i Pacyfikiem urywają się.

W opracowaniu pojawiają się liczne informacje dotyczące Polski. Nasz kraj został prawidłowo zaliczony do głównych producentów węgla kamiennego (s. 25) i trzody chlewnej (s. 95) na świecie, tak jak za jednego z ważniejszych producentów kosmetyków w Europie (s. 68). Polska została również przedstawiona jako przykład producenta tekstyliów pomiędzy 13 wybranymi państwami świata (s. 74). Została również, obok Litwy i Turcji, podana jako przykład kraju należącego do drugiej grupy pod względem rozwoju ekonomicznego (s. 138).

Dzięki tabeli ze strony 135 Polska zaprezentowana została jako jeden z ważniejszych partnerów handlowych Litwy. Wydaje się jednak, że samą tabelę powinno się nieco uporządkować, przy zachowaniu jakiejś logicznej kolejności (alfabetycznie, wielkością) wymienianych państw. Według tabeli ze strony 149 Polska okazuje się być również największym inwestorem zagranicznym na Litwie, co jednak nie znajduje potwierdzenia w sąsiadującym obok tekście, gdzie wymienieni są: Dania, Szwecja, Niemcy itd. (s. 148-149). Prawdopodobnie tekst został wzięty z wcześniejszej wersji podręcznika, gdy Polska nie była jeszcze członkiem UE.

O znaczeniu Polski jako partnera gospodarczego może świadczyć wymienienie jej jako jednego z głównych odbiorców produkcji kombinatu petrochemicznego Możejki (s. 48) czy też tekstyliów produkowanych na Litwie (s. 75). Dzięki mapie ze strony 122 oraz tabeli ze strony 123 podkreślone zostało również znaczenie Polski w powiązaniach transportowych (drogowych) Litwy. Być może wynikające z ilustracji znaczenie Polski w tym zakresie

powinno zostać omówione również w tekście. Niedocenione wydaje się natężenie ruchu turystycznego obywateli Polski do Litwy (turystyka sentymentalna), Polacy wymienieni są natomiast pośród czterech narodów najczęściej korzystających z oferty agroturystycznej w Litwie (s. 132).

Recenzja 2:

Darius Česnavičius, Virginijus Gerulaitis, Genovaitė Kynė, Regionine geografija 11-12, Šviesa, Kanas, 2008.

Recenzowany podręcznik liczy 168 i składa się z siedmiu podstawowych rozdziałów: Regionalne i ogólnoświatowe procesy (7-34), Europa i Azja (35-86), Ameryka (87-116), Afryka (117-134), Australia i Ocenia (135-144), Antarktyda (145-150) i Globalizacja (151-166).

Książka przedstawia geografę regionalną świata, charakteryzując kolejno procesy ogólnoświatowe, przedstawiając zagadnienia dotyczące poszczególnych kontynentów oraz wybranych, wyróżniających się na każdym z kontynentów państw. Na zakończenie omówiony został proces postępującej globalizacji.

Podręcznika przedstawia zagadnienia w spisie treści w sposób poprawny, dając uczniowi możliwość zapoznania się ze zróżnicowaniem współczesnego świata. Warstwa ilustracyjna jest przygotowana dobrze a proporcje pomiędzy nią a tekstem odpowiednie.

Informacje dotyczące Polski i Polaków nie są liczne, co wiąże się z tematyką podręcznika.

Na mapie w rozdziale pierwszym (s. 26) Polska została zaliczona prawidłowo do Europy środkowej. Można najwyżej dyskutować co do przynależności niektórych pozostałych państw (z jednej strony Estonia, Łotwa i Litwa, z drugiej Albania, Macedonia i Bułgaria).

Na stronach 40-41 w sposób poprawny opisano miejsce Polski w zasobach surowców mineralnych Europy. Pewien niedosyt budzi natomiast ilustrująca zagadnienie mapa, gdzie zabrakło informacji dotyczącej największego w Polsce i jednego z większych w Europie Zagłębia Śląsko-Dąbrowskiego, choć znalazły się na niej takie Zagłębia, jak Paryskie czy Lwowsko-Wołyńskie.

W podrozdziale dotyczącym litewskich regionów etnokulturowych (54-59) brakuje zupełnie informacji dotyczących ludności polskiej na Litwie, a region przez nią zamieszkały (okolice Wilna) podzielony został na mapie (s. 54) pomiędzy Dziukiję i Auksztotę.

Pozostałe informacje dotyczące Polski (niezbyt liczne) przedstawiony są w sposób prawidłowy i wystarczający, na przykład aż trzy polskie miasta (w porównaniu do tylko dwóch niemieckich) na mapie fizycznej Europy (s. 37).

Recenzja 3:

Marija Ader, Reda Gaurliaskienė, Geografija 6, prima dalis, Kronta, Vilnius, 2008.

Recenzowany podręcznik liczy 104 strony i składa się z pięciu głównych rozdziałów: Poznanie geograficzne (10-21), Orientacja (22-37), Plany i mapy (38-57), Planeta ziemia (58-81) oraz Powierzchnia ziemi (82-101). Tytuły rozdziałów, tak jak i ich zawartość czynią z podręcznika materiał wprowadzający do zagadnień geograficznych, przybliżając podstawowe zagadnienia dotyczące rozwoju wiedzy geograficznej, metod orientacji w terenie, istoty planów i map, podstawowych informacji o historii i budowy geologicznej ziemi, oraz ukształtowania poziomego i pionowego jej powierzchni. Tematyka opracowana została w sposób poprawny, za równo w sferze tekstowej jak i ilustracyjnej.

Profil podręcznika ogranicza możliwość pojawienia się informacji dotyczących Polski i Polaków do minimum. Nie oznacza to jednak, że nie pojawiają się w ogóle.

Puńsk, miejscowość w Polsce, zamieszkała w większości przez Litwinów, wykorzystano dla zademonstrowania sposobu określania położenia obiektów na mapie w rozdziale poświęconym planom i mapom (s. 53). Prócz wiedzy czysto technicznej uczeń otrzymuje jednocześnie informację dotyczącą swych rodaków mieszkających tuż za granicą kraju, w sąsiedniej Polsce.

W rozdziale dotyczącym położenia Ziemi we wszechświecie oraz jej budowy pojawia się notatka (s. 62) dotycząca roli Mikołaja Kopernika, jako twórcy teorii heliocentrycznej. Pewną kontrowersję budzić może określenie pochodzenia wielkiego astronoma. Został przez autorów podręcznika określony mianem „pruskiego astronoma”, co u polskiego, przyzwyczajonego do „polskości” Kopernika wywołuje pewne zdziwienie. Kopernik rzeczywiście pochodził z Prus, ale od roku 1466 była to jedynie jedna z domen polsko-litewskich monarchów. Pozostawienie takiego krótkiego i zarazem wieloznacznego określenia może wprowadzać pewne zamieszanie w umyśle młodego czytelnika. Przymiotnik „pruski” może być kojarzony m.in. z nowożytną monarchią pruską, która nie tyle współtworzyła polsko-litewskie państwo, ale przyczyniła się pod koniec XVIII stulecia do jego likwidacji.

Kilka kolejnych nielicznych „śladów” polskich w podręczniku (m.in. na stronach 9 i 34) nie wzbudza kontrowersji.

Wnioski

Recenzowana podręczniki wypadają pozytywnie na tle kilku litewskich podręczników do geografii recenzowanych w poprzednich latach. Dotyczy to również treści dotyczących problematyki polskiej. Odnosi się to przede wszystkim do podręcznika recenzowanego jako pierwszego, autorstwa Eleny Valačienė i Dariusza Česnavičiusa, gdzie informacje o Polsce pojawiają się bardzo często. Przedstawiona jest ona jako kraj dobrze rozwinięty, będący ważnym gospodarczym i politycznym partnerem Litwy, a nie jak oaza zacofania słynąca z uprawy ziemniaka, jak zdarzało się to w innych podręcznikach. Poważnym mankamentem podręcznika są niestety ilustracje, zarówno zdjęcia jak i prezentacje kartograficzne. W wielu wypadkach deformują rzeczywistość.

W dwóch kolejnych podręcznikach informacje dotyczące Polski są marginalne, co wynika z zakresu tematycznego opracowań. Uwagi mogą dotyczyć przede wszystkim prezentacji wydarzeń historycznych i zjawisk kulturowych, co może mieć związek z ich politycznym i ideologicznym znaczeniem. Istotnym problemem pozostaje pominięcie obecności polskiej grupy etnicznej jako ważnego elementu przestrzeni kulturowej Litwy. Kontrowersje dotyczą często przynależności etnicznej (politycznej) historycznych postaci, w tym przypadku Mikołaja Kopernika.